

Haris Dubravac

Knjige i članci Williama C. Chitticka u ruhu bosanskoga jezika

UDK 929 Chittick, W.C.
28-1 : 81'255.2

Sažetak

Ovaj tekst se bavi prijevodima djela Williamu C. Chitticka na bosanski jezik, dajući o njima određene napomene, a prije toga iznoseći kraću biografiju njihova autora. U ovom radu se vidi da je u posljednje vrijeme došlo do učestalijeg prevođenja knjiga i članaka na bosanski jezik ovog čuvenog američkog istraživača klasične islamske filozofije i sufizma – u 2019. godini objavljena su tri prijevoda njegovih knjiga, pa možda ne bi bilo pretjerano reći da je riječ o svojevrsnom prevodilačkom zamahu. Pretpostavljamo da se razlog takve pojave krije u jednostavnosti Chittickovog jezika kojim na pitak, učen i akademski način nastoji predstaviti najdublje istine islama, dok istovremeno njegovi spisi ne gube na sveobuhvatnosti i prilježnosti. Otuda je moguće govoriti o znatnom utjecaju njegovih djela na bosansko čitalaštvo.

Ključne riječi: William C. Chittick, biografija, prijevodi, knjige, članci, bosanski jezik, klasična islamska filozofija, sufizam

Uvod

Imajući u vidu da je ovaj broj *Žive baštine* posvećen velikom američkom istraživaču klasičnog islamskog naslijeđa, ili preciznije kazano, klasične islamske filozofije i sufizma, Williamu C. Chitticku, čiji se angažman ogleda u pisanju stručnih i obimnih studija te djela za širu čitalačku publiku često vezanim za Ibn Arebija i Rumija, ali i u prevodenju važnih tekstova iz preboga intelektualne zaostavštine islama, bilo je očekivano da se ispiše jedan rad koji će tretirati Chittickova djela prevedena na bosanski jezik uz kraće napomene o njima. Stoga, nakon kraće biografije, ovdje donosimo popis njegovih prevedenih radova navedenih hronološki.

1. Biografija

William C. Chittick rodio se 1943. godine u Milfordu, Connecticut, u protestantskoj porodici. Diplomirao je historiju na Koledžu Wooster, Ohio. Proveo je jednu akademsku godinu na Američkom univerzitetu u Bejrutu gdje je posredstvom predavanja Seyyeda Hosseina Nasra došao u dodir sa sufizmom. Doktorirao je na Odsjeku za perzijsku književnost na Univerzitetu u Teheranu 1974. godine upravo pod Nasrovim mentorstvom. U Iranu je do 1979. godine predavao na Katedri za komparativne religije na Univerzitetu Aryamehr u Teheranu. Tokom boravka u Iranu imao je priliku upoznati se i saradivati s mnogim intelektualcima, poput Bediuzzemana Foruzanfara i Dželaluddina Hemajja, no, kad je riječ o islamskoj tradiciji i duhovnosti, kako kaže, najviše je naučio od S. H. Nasra. Svoje obrazovanje u ovoj oblasti je dodatno uvećao saradnjom s ličnostima poput Henryja Corbina, Toshihiko Izutsua i Sejjida Dželaluddina Aštijanija. Danas je redovni profesor na Univerzitetu Stony Brook, Odsjek za azijske i azijsko-američke studije.

Chittick je filozof, pisac, prevodilac i tumač tekstova klasične islamske filozofije, sufizma i šiizma. Najviše se usredsredio na Ibn Arebija i

Rumija. Urednik je, autor i prevodilac tridesetak knjiga i monografija te blizu dvjesto radova o islamskom mišljenju. Djela su mu prevedena na arapski, perzijski, turski, urdu, albanski, njemački, italijanski, španski, holandski, ruski, indonezijski, kineski i bosanski jezik. Dobitnik je brojnih nagrada za svoja djela.

Trenutno radi na nekoliko istraživačkih projekata u vezi sa sufizmom i islamskom filozofijom. Chittick redovno predaje o islamu, islamskim klasicima i drugim punovažnim temama za islamsku intelektualnu povijest. Pored toga usmjerava uspješne studente u čitanju važnih arapskih i perzijskih tekstova iz sufizma i islamske filozofije.¹

2. Chittickovi radovi na bosanskome jeziku

2.1. Knjige

2.1.1. *Sufijski put ljubavi: Rumijeva duhovna učenja (s engleskog preveo Rešid Hafizović, Naučnoistraživački institut "Ibn Sina", Sarajevo, 2005, 429. str.)*.

Kad se Chittick vratio u Ameriku, nakon što je iznova pročitao sva Rumijeva djela, napisao je ovu obimnu studiju. Njegov cilj kod pisanja ove knjige, kako kaže u predgovoru za bosansko izdanje, bio je taj da smjesti Rumija u kontekst islamskog učenja. Za Rumija i za većinu njegovih učenih savremenika samo istinsko i svrhovito znanje jeste ono koje nam dariva uvid u zbiljnost Krajnje Zbilje. Ova vrsta znanja dolazi iz onih temeljnih vrela od kojih je najznačajnije Kur'an. Općepoznato je da je Rumi *pjesnik ljubavi*, pa je zato ova knjiga naslovljena kao *Sufijski put ljubavi*. Ukratko, Chittick je pišući ovo djelo htio objasniti osnove Rumijevog učenja ne svojim jezikom, nego onim Rumijevim, jer je većina prevodilaca izbrisala one dijelove njegove poezije koji su duboko ukorijenjeni u islamski svjetonazor i koji nas pozivaju da nastavimo potragu za

¹ Uprkos takvoj njegovoj akademskoj ostvarenosti, sami smo se osvjedočili u njegovu skromnost, otvorenost i pristupačnost kad je za razgovor s nama izdvojio vrijeme unatoč zauzetosti

predavanjima i susretima tokom Ljetne škole na Institutu za sufijske studije (Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü) pri Univerzitetu Üsküdar u Istanbulu 27. jula 2018. godine.

znanjem o pravim stvarima. Otuda veći dio ove knjige sadrži Rumijeve stihove. Djelo koje smo ukratko opisali sadrži tri dijela: *Teorija*, *Praksa* i *Dosezanje Boga*.

2.1.2. *Vizija islama: temelji muslimanske vjere i prakse* (s engleskog prevela Amila Karahasanović, Connectum, Sarajevo, 2019, 510 str.).

Ovo veliko djelo Chittick je napisao sa svojom suprugom Sachiko Murata. Zapravo, radi se o bilješkama za predavanja o islamu koje čine jezgro ove knjige. Pristupom u ovoj knjizi autori su se nastojali usmjeriti na prikazivanje onoga što islam sam o sebi misli, gdje pod islamom podrazumijevaju znamenite tekstove napisane od muslimanskih velikana koji su (donedavno) općenito važili za temeljne tekstove te tradicije. Unatoč podrobnosti sadržaja ovoga djela, ovdje se izbjegava tehnički i apstraktni jezik.

Također, naglašava se da se autorima ne čini razboritim koristiti metodologiju, sad slučajno u modi, a zanemariti raskoš intelektualne tradicije, još žive i usto s hiljadugodišnjom historijom. Jednom riječju, u ovoj knjizi se iznova afirmira Tradicija na jedan dopadljiv i uvjerljiv način. Ova studija sadrži četiri dijela: *Islam*, *Iman*, *Ihsan* i *Islam u historiji*. Kako se može primijetiti, ovdje se otvara put razumijevanju osnovnih islamskih pojmova, odnosno, osnovnih vidova islamskog vjerovanja i prakse.

2.1.3. *Nauka o kosmosu, nauka o duši: punovažnost islamske kosmologije u modernom svijetu* (s engleskog preveo Haris Dubravac, El-Kalem, Sarajevo, 2019, 177 str.).

Ovo je knjiga koja je napisana nakon četrdesetak godina autorova udublivanja u klasične tekstove islamske intelektualne baštine i plodnosnog doprinosa na tom polju. Veći njen dio razvija implikacije o razlici između dva načina spoznavanja koji su temeljni za velike religije, a autor o tome pitanju zasniva svoje stavove na spoznajama islamske filozofije i sufizma. Ovo

obimom neveliko djelo razmatra islamsku intelektualnu tradiciju u široj perspektivi, te pokazuje da ona ne dozvoljava oštru razliku između subjekta i objekta koja je bila preduvjet za uspon moderne nauke. Otuda se na stranicama ove knjige pomaljšaju snažne i duboke kritike modernog naučnog svjetonazora.

Vrijedi spomenuti i da Chittick nudi smjernice koje su izrazito obrazovnog značaja. Knjiga isto tako govori o zgasnuću islamske intelektualne tradicije i brojnim preprekama koje stoje na putu ponovnog raspirivanja njenog plama, te posebno motri na njena vjerodostojna učenja usredsređujući se na njihovu punovažnost za savremena pitanja o nauci i značenju. Tu je najveća vrijednost ovog i ostalih Chittickovih djela, jer ne razmatra islamsko naslijeđe kao okoštalu historijsku ostavštinu, nego upečatljivo pokazuje njegovu važnost na *savremenom jeziku*. Ukratko, ova knjiga ukazuje na značaj i način *islamskog promišljanja* u svjetlu *tevhida*. Djelo sadrži sedam poglavlja: *Iščezavajuće naslijeđe*, *Intelektualno znanje*, *Rehabilitacija mišljenja*, *Izvan ideologije*, *Ljudi Nevidljivog*, *Antropokosmička vizija* i *Traganje za značenjem*.²

2.1.4. *Ibn 'Arabi: nasljednik vjerovjesnika* (s engleskog preveli Hamza Muratpahić i Haris Dubravac, Udruženje građana Toprak, Mostar, 2019, 180 str.).

Knjiga je to koja je napisana nakon tridesetak godina Chittickovog proučavanja tekstova ekberijanske intelektualne baštine. Kako kaže autor, prva dva poglavlja bave se odnosom Ibn Arebijevih učenja i njegovog samoopažanja kao Pečata muhammedanskih evlija te zaljubljenika u Boga. Treće i četvrto poglavlje opisuju odnos između Boga i ljudskih bića u pogledu ljubavi i prisjećanja. Peto i šesto raspravljaju o prirodi znanja, njegovoj ulozi u ljudskom postojanju i važnosti ispravnog razumijevanja pojavnog svijeta. Sedmo i osmo nude nekoliko opažanja u svijetu imaginacije, posebno njegov odnos prema duši i smrti. Deveto i ujedno završno

² U jednom neformalnom razgovoru prof. Samir Beglerović kazao nam je da je ovo Chittickovo djelo kapitalno unatoč nevelikom broju stranica.

³ Rekao nam je akademik Rešid Hafizović tokom jednog neobaveznog susreta da bi uskoro trebala ugledati svjetlo dana

na bosanskom jeziku jedna obimna Chittickova studija o Ibn Arebiju koju je on preveo – *The Sufi Path of Knowledge: Ibn al-'Arabi's Metaphysics of Imagination*, u izdanju Naučnoistraživačkog instituta "Ibn Sina". Tokom pisanja ovog rada dobio sam informaciju da se prevodi još jedno Chittickovo djelo.

poglavlje motri središnju ulogu božanske mišlosti na onome svijetu. Ovo obimom manje djelo razmatra Ibn Arabijevu misao u jednoj obuhvatnoj perspektivi iako nije opterećeno mnogobrojnim podnožnim napomenama i navođenjem velikog broja izvora.³

2.2 Članci

2.2.1. *Teologijski korijeni rata i mira prema islamu (s engleskog prevela Ženja Bašagić, "Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u SFRJ", god. LIV, br. 3, 1991, str. 283-302).*

U ovoj raspravi se razjašnjava temeljni islamski pogled na mir i rat, to jeste, nastoji se postići izvorno razumijevanje načina na koji muslimani osjećaju sadašnju situaciju. Ovdje se razmatra islamska religija kako je zabilježena u temeljnim islamskim tekstovima, a ne nužno mišljenja modernih muslimana. Stoga se ova rasprava bavi samo normativnim i osnovnim islamskim načelima oko kojih se manje ili više slažu svi muslimani.

2.2.2. *Može li islamsko naslijeđe biti obnovljeno? (s perzijskog preveo Muamer Kodrić, "Znakovi vremena – časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu", god. IV/V, br. 13/14, 2001–2002, str. 52-68).*

Sadržaj ovog teksta utkan je u prvo poglavlje spomenute knjige *Nauka o kosmosu, nauka o duši*. Radi se o izuzetno važnom Chittickovom tekstu gdje on objašnjava razliku između intelektualnog (*akli*) i prenesenog (*nakli*) znanja, ističe prepreke koje stoje na putu obnavljanja intelektualne tradicije islama koja se ostvarila u vidu filozofije, kelama i teorijskog sufizma te ukazuje na to šta znači *islamski misliti*. Prema njegovom stavu, *misliti islamski* znači priznavati Božiju Jednoću imajući na umu ono što takvo priznanje za sobom povlači. Chittick zaključuje da je obnova intelektualne tradicije nemoguća sve dok svako ne poduzme korak na pojedinačnom planu. Ova tradicija nikad ne može biti obnovljena slijepim oponašanjem prethodnika niti organiziranom zajedničkom akcijom, nego jedino posvećenjem pojedinca kroz njegovo lično ostvarenje.

2.2.3. *Ka teologiji razvoja (s engleskog preveo Jasmin Halebić, "Znakovi vremena – časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu", god. IX, br. 32, 2006, str. 20-39).*

Na početku ovog teksta Chittick se kritički osvrće na modernu upotrebu riječi *razvoj*, zatim iznosi islamsko gledište o znanju, nauci i ljudskoj prirodi. Muslimanski mislioci su na čelo svojih zanimanja uvijek stavljali Boga. Otuda i jedan dio ovoga teksta tretira Božija imena, to jest ulogu *tevhibida* u ljudskom promišljanju. Zatim se kritički razmatra naučna racionalnost za koju se pogrešno misli da je neutralna i nepristrasna, a ukazuje se na važnost imaginativnog mišljenja. Potom se naglašava ljepota kao božansko svojstvo čije viđenje je obilježje imaginacije, te *ihšan* kao činjenje onoga što je lijepo. Na kraju se veli da dok muslimani ne otkriju ljepotu, dok to što čine ne budu činili na lijep način, utemeljen na načelima položenim od Boga i prirode stvari, neće biti oživljenja bilo koje kulture i civilizacije koja zavređuje naziv islamska.

2.2.4. *Muslimansko intelektualno naslijeđe i moderne političke ideologije (s engleskog preveo Jasmin Halebić, "Znakovi vremena – časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu", god. X, br. 37, 2007, str. 66-80).*

Ovaj tekst također, premda neznatno izmijenjen, čini četvrto poglavlje knjige *Nauka o kosmosu, nauka o duši*. Pitanje na koje se Chittick osvrće jest kako nam izvori islamske intelektualne tradicije mogu pomoći pri razumijevanju uloge političke ideologije u modernom svijetu. Na početku razmatra šta misli pod *intelektualnom tradicijom*. Zatim raspravlja o tri važna cilja islamske intelektualne tradicije te predlaže kako ovi ciljevi mogu nadići ideologiju i pomoći u sagledavanju ograničenja ideološkog mišljenja. Ti ciljevi su: prevazilaženje dogmatizma, dokazivanje apsolutnosti Zbiljnog i očuvanje mitske imaginacije.

2.2.5. *Potreba za potrebom (Nevad Kahteran i dr. [ur.], Rumijeva filozofija ljubavi, s engleskog preveo Nevad Kahteran, Šahinpašić, Sarajevo, 2007, str. 93-103).*

Chittickov cilj u ovom tekstu jest pokušati potcrtati određene tačke u vezi s ljubavlju koje

treba rasvijetliti ako želimo razumjeti Mevlanina učenja. Riječ je o četiri temeljna stanovišta koja leže u osnovi cjelokupne njegove poezije i proze: 1. ljubav je božansko svojstvo 2. ljubav se ne može razmatrati odvojeno od ljepote jer je ljepota predmet ljubavi 3. ne može se istinski voljeti Ljepota bez upute vjerovjesnika i evlija 4. plod slijedenja Muhammeda, a.s., jeste Božija ljubav. Među riječima koje Mevlana upotrebljava da objasni prirodu ljubavi koju bi tragaoci trebali da nastoje ostvariti jest *potreba*; otuda se spominje u naslovu.

2.2.6. *Staza sufije* (s engleskog preveo Jasmin Halebić, "Znakovi vremena – časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu", god. XIV, br. 51, 2011, str. 190-206).

Na početku ovoga teksta Chittick razmatra pojam sufizam i njegovu stvarnost, njegov islamski sadržaj odnosno povezanost sa suštinskim učnjima islama, zatim razmatra tri područja vjere islama posredstvom *Džibrilovog hadisa o imanu, islamu i ihsanu* te mjesto sufizma u tom obzoru, šehadet kao svjedočenje vjere, Božiju milost i srdžbu, sufijsku teoriju i praksu. Iz ovog rada je očito da se sufizam može posmatrati kao nevidljivo duhovno prisustvo koje oživljava sve vjerodostojne izraze islama. Razni historijski oblici u kojima se on javlja služe za pokazivanje da ovaj vid religije ostaje ideal od presudnog značaja.

2.2.7. *Služenje* (Tim Winter [ur.], *Kembridžski priručnik klasične islamske teologije, s engleskog preveo Rusmir Mahmutćehajić, Međunarodni forum Bosna, Sarajevo, 2016, str. 209-227*).

U ovom tekstu Chittick razmatra pojam *ibadet – služenje* koji se može odrediti kao čovjekov primjereni odgovor Bogu što je u središtu islamskog učenja. Glagol iz kojeg je izvedena ova riječ znači "biti ili postati rob/sluga." Naravno, navodi se da se nerijetko raspravljalo o tome treba li *'abd* prevoditi kao *rob* ili kao *sluga*.⁴ Različita značenja te dvije riječi odražavaju stalnu napetost u islamskoj teologiji između Božije svemoći i ljudske slobode. Na kraju autor govori o moralnoj i ontološkoj zapovijedi pritom naglašavajući da su mnogi muslimanski autori izgubili dodir s ontološkim.

⁴ Zanimljivo je da je Hafiz Sejjid Zenunović (1875–1932) u svom prijevodu Kur'ana riječ *'abd* prevodio kao *sluga*.

2.2.8. *Vrijeme, prostor i objektivnost etičkih normi: Ibn Arebijeva učenja* (s engleskog preveo Rusmir Mahmutćehajić, "Forum Bosnae", god. XIX, br. 74–75, 2016, str. 29-46).

Ovaj tekst čini šesto poglavlje u knjizi *Ibn Arabi: nasljednik vjerovjesnika*. Prvo se sažeto govori o Ibn Arebiju, *vahdetul-vudžūdu* i oslovljavanju Ibn Arebija *sufijom* odnosno *muhakkikom* – ostvariteljem. Zatim se govori o *tahkiku* kao metodologiji, *hakku* stvari, Ibn Arebijevom razumijevanju vremena i prostora/mjesta/lokacije, tim apstraktnim konceptima koji ne označavaju ništa u objektivnom univerzumu te odnosu vječnosti i vremena. Kaže Chittick da neki vidovi *tahkika* uključuju moralnost i etiku kojih je lišeno moderno mišljenje jer odvaja subjekt i objekt, odnosno subjektivno i objektivno. Ukratko, moderna nauka ne omogućava objektivnost etičkih i moralnih standarda zbog čega dolazi do izražaja punovažnost Ibn Arebijevih gledišta.

2.2.9. *Kelam u umskim školama* (s engleskog preveo Rusmir Mahmutćehajić, "Forum Bosnae", god. XIX, br. 74–75, 2016, str. 66-100).

Ovaj tekst čini šesto poglavlje djela *Vizija islama*. Sadržaj vjere je predmet bavljenja tri intelektualne škole: kelam (dogmatska teologija), teorijski tesavvuf i filozofija. Možda je ključna razlika koja se može načiniti među tim školama u njihovom pristupu ljudskom razumijevanju. Stručnjaci za kelam zauzeli su odbrambeni stav u vezi s Kur'anom kojem daju prvenstvo. Za islamsko mišljenje pitanja kelama su važna, ali nisu toliko koliko se često pretpostavlja. Međutim, kelam je ponudio odgovore velikom broju ljudi koji su, upravo u njegovom pružanju racionalne podrške našli razloge da se u potpunosti posvete Bogu i Objavi. Kelam tumači Objavu na osnovu razuma, naglašava Božiju transcendentnost, o Njemu razmišlja u apstrakcijama, ima suhoparan jezik i sklon je raspravljanju.

2.2.10. *Svjetonazor islamske filozofije* (s engleskog preveo Haris Dubravac, "Preporod – islamske informativne novine", god. XLVII, br. 6/1088, 15. mart 2017./16. džumade-l-uhra 1438, str. 44-45).

Riječ je o prvim stranicama poglavlja pod tim naslovom koje cjelovito nudi čitaocima Živa

baština u ovome broju a nalazi se u Chittickovoj izvanrednoj knjizi *The Heart of Islamic Philosophy*.⁵ U ovom dijelu se razmatra veza filozofije s islamskom tradicijom prikazujući važna filozofska pitanja u njoj.

2.2.11. *Božanstva moderniteta* (s engleskog preveo Haris Dubravac, "Novi Muallim – časopis za odgoj i obrazovanje", god. XVIII, br. 70, 2017, str. 37–41).

Chittick u ovome radu pokazuje kako su uzusi uma koji su doneseni modernitetom rijetko podudarni s islamskim naučavanjem, s obzirom na to da ništa što odlikuje modernitet nije *tevhid* – svođenje stvari na jedno, odnosno potvrđivanje Božije jednoće što je prvo načelo islamskog promišljanja. Razumijevanje prirode mnoštva lažnih bogova uvijek je bilo središnje za intelektualne nauke. Autor tvrdi da je možda najveća prepreka za muslimane u nošenju s modernitetom opći trend odbacivanja svega osim najpovršnijih ukrasa islamske tradicije.

2.2.12. *Bogovi moderniteta* (s engleskog preveo Haris Dubravac, "Živa baština – časopis za filozofiju i gnozu", vol. III, br. 8, 2017, str. 86–92).

Riječ je o prethodnom tekstu s neznatno izmijenjenim naslovom.

2.2.13. *Vahdetu'l-vudžūd – Jedinstvo Egzistencije* (s engleskog preveo Haris Dubravac, "Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u BiH", god. LXXIX, br. 7–8, 2017, str. 803–814).

Ovdje se radi o dijelovima Chittickovog obimnijeg teksta "Rūmī and *wahdat al-wujūd*." Vjerovatno najkontroverznije pitanje koje se veže za Ibn Arebijevo ime jeste ono o *wahdetul-vudžūdu*. Stoga se u najkraćem obliku čitaocima iznose glavne smjernice koje se nude za spomenuto pitanje. Prvi dio nosi naslov "*Vahdetu-l-vudžūd* i *tevhid*", drugi dio je naslovljen "Značenja pojma *wahdetu-l-vudžūd*" a treći se usredsređuje na glavnog protivnika Ibn

Arebijeve stajališta, Ibn Tejmiju, zato je naslov tog dijela "*Ibn Tejmije i vahdetu-l-vudžūd*".

2.2.14. *Wahdat al-wujūd u Indiji* (s engleskog preveo Haris Dubravac, "Znakovi vremena – časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu", god. XX, br. 76/77, 2017, str. 103–118).

Navika pogrešnog vezivanja izraza *wahdetul-vudžūd* uz Ibn Arebijevo ime, prema riječima Chitticka, duboko je usađena u sekundarnoj literaturi od, otprilike, X/XVI stoljeća. Sad stručnjaci priznaju da Ibn Arebi nikad nije koristio taj izraz. Stoga autor predočava neke razloge zbog kojih nekritičko vezivanje tog pojma s njegovim imenom može samo izopačiti njegovo naslijeđe. Izraz *wahdetul-vudžūd* se pojavio prilično kasno u historiji sufizma, stoljeće nakon Ibn Arebija. Postao je sporan iz razloga koji imaju malo veze s njegovim učenjima. Ahmed Sirhindi mu je prigovarao jer je ostao na jednom značenju riječi *vudžūd* dok je zanemario druga. Zaključuje se da su mnogi sufijski učitelji Indije imali mnogo bolje razumijevanje Ibn Arebijeve učenja, stoga nisu uzeli Sirhindijev kriticizam ozbiljno.

2.2.15. *Razboritost životinja* (s engleskog preveo Haris Dubravac, "Novi Muallim – časopis za odgoj i obrazovanje", god. XIX, br. 73, 2018, str. 77–81).

Ovdje Chittick piše o Ibn Arebijevom oslovljavanju svakog vida čovjekove i kosmičke egzistencije te stalnom razmatranju prirodne dobrote svega u stvaranju i čovjekovoj dužnosti da poštuje prava svih stvorenja. Ukratko, kako se pokazuje u radu, Ibn Arebi tvrdi da nijema marva posjeduje znanje i razumijevanje od Boga te zaključuje da svako ko se smatra iznad marve nije upoznat s vlastitim položajem. On naglašava da je takvo neznanje odlika filozofskog i teološkog pristupa islamskom naučavanju a, može se danas reći, pogotovo modernih naučnih disciplina.

2.2.16. *Ibn 'Arebi: Kapija intelektualne tradicije* (s engleskog preveo Haris Dubravac, "Živa baština – časopis za filozofiju i gnozu", vol. IV, br. 13, 2018, str. 70–78).

Kad autor kaže da je Ibn Arebi kapija intelektualne tradicije, on koristi riječ

⁴ William C. Chittick, *The Heart of Islamic Philosophy: The Quest for Self-Knowledge in the Teachings of Afīdal al-Dīn Kāshānī*, Oxford University Press, Oxford, 2001, xiii, 360 str.

intelektualno nasuprot *prenesenom*, odnosno misli na prepoznatu i spoznatu istinu, a ne na puke informacije. Da bismo shvatili značaj Ibn Arebijevog živog naslijeđa, važno je jasno razumijevati razliku između ove dvije vrste (s)poznavanja. Islamski svjetonazor je najobuhvatnije i najrazrađenije predstavio upravo Ibn Arebi. Za njega nije bilo načina opravdati oštro razdvajanje između etike i ontologije, odnosno subjektivnosti i objektivnosti. Zapravo, njegova namjera bila je pokazati da će se istinsko prepoznavanje sebe i Boga, stvarni život, potpuno ostvarenje čovjekova položaja, otkriti jedino slijedeći stope predvodnika koje je poslao Stvarni.

2.2.17. *Cilj islamske filozofije: promišljanja o djelima Afdala Al-Dina Kashanija (s engleskog preveo Haris Dubravac, "Glasnik Rijasete Islamske zajednice u BiH", god. LXXXI, br. 1-2, 2019, str. 83-96).*

U ovome radu, autor govori o životu i djelima Efdaluddina Kašanija, ličnosti koja je ostala gotovo nepoznata historičarima islamske filozofije. Također, tretiraju se razlozi zbog kojih nije bio poznatiji, značenje filozofije, njen odnos s etikom i tome slično. Primjetno je da Kašani pokušava izvući filozofiju iz domena apstrakcija te je predstaviti kao jedan živahan poduhvat kojim se može baviti u pojmovima svakodnevlja, jer filozofija pripada stvarnom svijetu viđenja, a ne apstraktnom svijetu teoretiziranja, kontempliranja, spekuliranja i pretpostavljanja. Filozofija je, zapravo, način života.

⁶ Smatramo da treba spomenuti i tri intervjua s Chittickom, jedan za bosanske novine, a dva prevedena na bosanski s perzijskog jezika. U prvom govori kratko o bosanskoj tragediji, sekularizmu, slabom muslimanskom razumijevanju vlastite intelektualne tradicije, gubljenju islamskih vrijednosti, dijalogu sa sljedbenicima drugih religijskih tradicija, islamskim pokretima i organizacijama te navodi neke klasične i savremene knjige koje bi trebalo prevesti (Abdullah Kapić, *Birokracije su štetne, a religijske najštetnije!*, "Bošnjački avaz", god. II, br. 19, Sarajevo, 1. 11. 1994, str. 8). U drugom (*Intervju s Williamom C. Chittickom*, s perzijskog preveo Muamer Kodrić, "Beharistan", god. II, br. 7-8, 2002, str. 96-105), razmatra se, između ostalog, modernizam, transcendentno jedinstvo religija,

2.2.18. *Bog sve okružuje (islamski pogled na okolicu) (s engleskog preveo Haris Dubravac, "Glasnik Rijasete Islamske zajednice u BiH", god. LXXXI, br. 7-8, 2019, str. 529-540).*

Iako je u posljednje vrijeme kod nas i u svijetu snažno izražen i tretiran problem okoliše, autor u ovom radu tom pitanju pristupa na gotovo jedinstven način, s polaznom tačkom da je Bog Taj koji okružuje sve postojanje, da je On naša krajnja okolica te da je svaka druga okolica povezana s tom činjenicom. Chittickov pristup ovom pitanju je inovativan i predstavlja značajan doprinos u iznošenju islamskog stava o čovjekovoj životnoj sredini u svim etapama čovjekova bitisanja.

2.2.19. *Islamska kosmologija (s engleskog preveo Haris Dubravac, "Novi Muallim – časopis za odgoj i obrazovanje", god. XX, br. 79, 2019, str. 39-45).*

Izraz *islamska kosmologija* se može općenito razumjeti u značenju svjetonazora zabilježenog u Kur'anu i hadisu te prihvaćenog izričito ili neizričito od većine muslimana. Uže se odnosi na različite teorije univerzuma koje su postepeno razvili muslimanski mislioci. Autor u ovom pregledu navodi neke osnovne premise islamskih kosmoloških teorija pokušavajući opisati islamski kosmos onakav kakav su opažali muslimanski kosmolozi. On to čini govoreći o Bogu i kosmosu, dva luka postojanja i ljudskim bićima u kosmosu u smislu njihova namjesništva, imajući u vidu da je osnovni cilj kosmologije pokazati kako se božanska svojstva očituju u makrokosmosu i mikrokosmosu.⁶

fundamentalizam, religijska osnova islamske civilizacije, izučavanje religije odnosno religija u modernom svijetu, tradicionalni način promišljanja i življenja u modernom svijetu, sukob nove i tradicionalne racionalnosti te odnos antropologije i religije. U trećem (Mohammad Ali Niaz, *Intervju s Williamom C. Chittickom*, s perzijskog preveo Muamer Kodrić, "Znakovi vremena – časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu", god. IX, br. 32, 2006, str. 40-61), prvo se iznose neka Ibn Arebijeva učenja, zatim veza vjere, filozofije i gnoze s moralom i etikom, tretira se mjesto religije u savremenosti, irfan, današnja duhovnost, odnos tradicije i modernizma, trenutno stanje na Zapadu, vjerski pluralizam i popularnost Rumija na tom dijelu zemaljske kugle.

Abstract

The translation of books and articles of William C. Chittick into Bosnian language

Haris Dubravac

This paper discusses translations of William C. Chittick's works into Bosnian language, giving certain remarks about them and providing a short biography of the author. The paper shows that numerous books and articles of this renowned American researcher of the classical Islamic philosophy and Sufism have recently been translated into Bosnian language. In 2019, the translations of three of his books were published, so it may not be farfetched to say that a kind of translation movement has been taking place. We assume that the reason for this phenomenon lies in the simplicity of Chittick language which he deploys to explain the deepest truths of Islam in a fluent, erudite and academic way. At the same time, his works do not lose comprehensiveness and diligence. Hence one can speak about a considerable influence of his works on Bosnian readers.

Keywords: William C. Chittick, biography, translations, books, articles, Bosnian language, classical Islamic philosophy, Sufism.